
ІСТОРІЯ

УДК 94:82+930.85](477.51) "19/20"(08)
DOI 10.31654/2520-6966-2020-14i15f-100-65-71

Є. М. Луняк

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
e-mail: lunyak@ua.fm

Історія України на сторінках журналу "Література та культура Полісся" (1990–2020): до 30-річчя його виходу

У статті здійснено детальний аналіз наукових публікацій, присвячених історії України, вміщених на сторінках журналу "Література та культура Полісся" від моменту виходу цього часопису в світ до сьогодні, тобто з 1990 до 2020 року. Виявлено головні тенденції історичних публікацій, а також основні напрями наукових зацікавлень його авторів. Відзначено важливий внесок у створення та розвиток цього журналу доктора філологічних наук, професора Ніжинського державного педагогічного інституту (згодом – Ніжинського державного університету) імені Миколи Гоголя, декана історико-філологічного факультету Самойленка Григорія Васильовича. Позначено основні віхи в історії журналу за 30 років.

Ключові слова: Григорій Васильович Самойленко, журнал, "Література та культура Полісся", історія України.

1990-й рік приніс суттєві зміни в життя та діяльність Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя (з 2004 р. – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). Країна стрімко змінювалася, оновлювалася. Вперше за довгий час в Україні пробудився великий суспільний інтерес до свого минулого. Почали суттєво збільшуватися години на вивчення історії України в школі. Саме цього року, вже майже на межі розпаду Радянського Союзу та проголошення державної незалежності України, в Гоголівському виші було відновлено підготовку фахівців-істориків після багаторічної перерви. Ініціатором цього кроку став декан філологічного факультету, відомий літературознавець та історик культури

Григорій Васильович Самойленко. Саме за його наполегливої праці в 1990 р. був здійснений перший набір студентів на спеціальність "історія та народознавство", а предмет "історія" був приєднаний також до спеціальності "українська мова і література", "російська мова та література", факультет перетворено на історико-філологічний. В такому вигляді цей структурний підрозділ проіснував до 1999 р., коли в умовах перетворення інституту на університет наказом ректора історико-філологічний факультет був поділений на два факультети – філологічний та історико-правознавчий.

1990 рік став роком заснування нового наукового видання – подія майже безпрецедентна в тих реаліях – журналу "Література та культура Полісся". Спочатку згаданий часопис задумався як філологічне видання, однак історичні публікації в ньому вже з перших випусків почали відігравати значну, а інколи й навіть визнану роль. Певний тон тут задавав сам засновник цього журналу, головний редактор і упорядник Г. В. Самойленко, який майже в кожному номері цього видання, починаючи з моменту виходу, публікував свої наукові розвідки, присвячені розвитку Ніжинської вищої школи, діяльності її видатних представників, проблемам історії культури Чернігово-Сіверщини та всієї України.

Вже в першому випуску журналу можна було побачити низку публікацій, пов'язаних з вивченням минулого нашої країни, зокрема висвітлювалися різні аспекти діяльності Гоголівського вишу за майже двохсотрічний період, аналіз життя та творчості його видатних випускників Гребінки, Глібова, Богушевича, Гербеля та багатьох інших.

Загалом гоголезнавча тематика, пов'язана з вивченням життя та діяльності найвидатнішого випускника Ніжинської вищої школи, ім'я якого вона з гордістю носить, буде проходити червоною ниткою через публікації в "Літературі та культурі Полісся". Гоголю повністю або значною мірою були присвячені випуски журналу – 3, 7, 9, 12, 16, 24, 32, 42, 44, 45, 50, 52, 53, 54, 55. Зазвичай ці випуски були приурочені до визначних гоголівських річниць. Втім ледь не у кожному його номері можна було зустріти наукові розвідки про цього геніального літератора.

Звичайно, Гоголь був не єдиною постаттю, якій "Література та культура Полісся" приурочувала окремі випуски. Як правило, вихід таких персоніцентричних збірників був пов'язаний з ювілейними датами, а головними їх героями ставали видатні діячі історії та культури України.

Так, випуски 5 і 25 були присвячені Марії Заньковецькій, випуски 15, 59 і 96 – Пантелеймону Кулішу, випуски 74 і 75 – Тарасу Шевченку, випуск 26 – Юрію Збанацькому, випуск 47 – Віктору Забілі, випуск 68 – Євгену Гребінці, випуск 82 – Олександрю Афанасьєву-Чужбинському, випуск 85 – Михайлу Грушевському, випуск 88 – Георгію Кониському.

Щодо мов наукових публікацій, то спочатку часопис вміщував лише україно- та російськомовні статті. Втім з часом журнал почав друкувати статті багатьма найпоширенішими європейськими мовами, але, насамперед, англійською.

Значний сегмент історичних публікацій на сторінках журналу підштовхнув до думки про виокремлення в ньому окремої рубрики "Історія". Вперше її бачимо у випуску 13 (2000). Тим паче що в цей час часопис представляв головним чином інтереси вже двох факультетів університету – філологічного та історико-юридичного, а, отже, виділення в журналі основних рубрик – "Філологія" та "Історія" – було кроком логічним.

Починаючи з випуску 73 (2013), "Література та культура Полісся" здійснює остаточне розмежування між філологічним і історичним напрямками журналу, виокремлюючи серії "Філологічні науки" та "Історичні науки" й дозволяючи тепер науковцям з визначеного фаху публікувати свої матеріали у відповідній серії.

Хоча назва журналу звучала регіонально й мало що в ній вказувало на історичну тематику, він досить швидко перетворився на авторитетний часопис в галузі історії України, а згодом почав друкувати статті й із всесвітньої історії.

Серед дописувачів журналу бачимо багатьох авторитетних вітчизняних науковців, зокрема, визначних дослідників історії України новітньої доби, таких як І. Ф. Курас, Ю. І. Шаповал, А. О. Буравченков, А. М. Русначенко, І. К. Патриляк, О. О. Салата, П. В. Сацький, визнаних медієвістів О. П. Моцю та В. М. Ричку, відомих знавців вітчизняної історіографії й археографії, таких як М. М. Будзар, О. І. Бонь, А. В. Гедьо, Д. С. Гордієнко, А. М. Киридон, А. П. Коцур, Е. М. Кучменко, В. І. Наулко, Л. В. Таран, істориків козацької України В. Й. Борисенка, О. І. Путра, Н. О. Зіневич та багатьох інших.

Доволі широкою є географія авторів журналу. Серед них бачимо цілу плеяду науковців з Дніпра В. О. Василенка, котрий вивчає історіографію Великого князівства Литовського, Т. Ф. Литвинову та Ю. М. Пазиніч, знавців Гетьманщини, І. О. Кочергіна, фахівця з історії українського дворянства ХІХ – початку ХХ ст.; козакознавця й спеціаліста з усної історії Ю. В. Волошина (Полтава), відомих

історіографів І. О. Демуз (Переяслав), О. Є. Музичка (Одеса), Г. М. Михайленко (Херсон), дослідників різних аспектів соціальної історії нового та новітнього часу О. О. Коника (Херсон), Т. В. Кузнець (Умань), В. М. Константинову (Бердянськ), І. І. Лимана (Бердянськ), Ю. О. Нікітіна (Суми), Н. Р. Темірову (Донецьк), Г. Ф. Турченка (Запоріжжя), О. В. Скус (Умань), І. М. Романюка (Вінниця), істориків Другої світової війни М. І. Михайлуцу (Одеса) та В. В. Міщанина (Ужгород), а також багатьох інших.

Але, безумовно, "Література та культура Полісся" стала зручним "полігоном" для апробації своїх наукових ідей передусім для викладачів Гоголівського університету. "Обкатка" свого наукового доробку на сторінках журналу допомогла багатьом згодом захистити кандидатські, а інколи й докторські дисертації.

Звичайно, цілком логічним є те, що практично в кожному номері журналу були публікації викладачів кафедри історії України цього закладу, що презентували магістральну тематику їхніх професійних зацікавлень: О. Д. Бойка (різні аспекти вітчизняної історії новітнього періоду), С. А. Лепявка (козакознавчі студії), Є. М. Страшко (широкий спектр питань соціальної та повсякденної історії), О. В. Ростовської (різні питання козацького періоду в історії України), Є. М. Луняка (діяльність Кирило-Мефодіївського товариства та історичні взаємовідносини України і Франції), О. Ю. Москаленка (історія первісності та місцеве краєзнавство), І. М. Конончука (культурна історія України міжвоєнної доби), П. П. Овдієнка (події Української революції 1917–1921 рр.), О. В. Крупенко (соціальна історія України XIX – початку XX ст.), О. П. Кривобока (політична діяльність в Україні на початку XX ст.), С. О. Кириленка (історіографія Київської Русі), М. В. Потапенко (діяльність польських політичних організацій в Україні на початку XX ст.), Г. М. Дудченко (розвиток українського національного руху в XIX ст. та нацистська окупація України в 1941–1944 рр.). Крім того, різні аспекти історії України досліджували також люди, що в різних роках працювали на кафедрі історії України на початку XXI ст. й це відбивалося у їхніх публікаціях на сторінках згаданого журналу: А. В. Блануца (земельні володіння в Великому князівстві Литовському), Л. В. Даниш (життя та політична діяльність Павла Тичини), Л. О. Дудка (історія церкви в радянський період), О. М. Уривалкін (козакознавча тематика), М. В. Семенова (культурна історія України в XX ст.), Т. О. Шахрай (соціальна та культурна історія Волині в XIX – на початку XX ст.), О. С. Сидорович (становлення кооперативного руху в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.). Різні аспекти історико-правових проблем досліджували

М. О. Ларченко (Луняк), І. В. Геєць (Половко), О. С. Дудченко, М. М. Великанова та ін. На сторінках "Літератури та культури Полісся" друкували свої перші наукові статті аспіранти кафедри історії України, які згодом захистили свої кандидатські дисертації: А. О. Гомоляко, Н. М. Дмитренко, М. В. Горох, Н. О. Шевченко, В. Л. Бабка, В. В. Ребенок тощо.

Не залишалися осторонь журналу викладачі кафедри всесвітньої історії, публікуючи на його сторінках свої дослідження, присвячені різним аспектам вітчизняної та світової минувшини: О. Г. Самойленко (діяльність Ніжинської вищої школи та її представників), П. П. Моціяка (історія Ніжинського історико-філологічного інституту та його видатних діячів, військово-політична історія XIX–XX ст.), С. М. Свистович (соціально-економічна та суспільно-політична історія XIX–XX ст.), В. В. Мартиненко (проблеми Білоруської революції в 1917–1921 рр.), Л. М. Мицик (Україна в системі міжнародних відносин новітньої доби), Р. А. Дудка (історіографія античності, проблеми історії духовної культури України), Ю. М. Давиденко (історія "Просвіти", діяльність польських військових формувань у роки Другої світової війни), І. С. Кедун (археологічні студії Чернігово-Сіверщини), Ю. В. Кузьменко (регіоналістика, суспільно-політична історія України новітнього часу), О. О. Лейберов (військово-політична історія України XIX–XX ст.), О. Г. Баранков (проблеми вдосконалення вивчення історії в середній та вищій освіті), В. О. Прудько (події Української революції 1917–1921), А. Г. Бровко (історія повсякдення та жіноча історія в новітній період), О. М. Труш (В'яля) (діяльність В. К. Піскорського) тощо.

Досить потужною в "Літературі та культурі Полісся" завжди була ніжинознавча тематика. Крім уже згаданого доробку в цьому відношенні засновника та головного редактора журналу Г. В. Самойленка, варто згадати також публікації І. П. Костенка, О. С. Морозова, С. Ю. Зозулі, Р. А. Железка та інших, присвячені різним аспектам історії Ніжина та діяльності видатних ніжинців.

Доволі плідна співпраця склалася у журналу з колегами-істориками з Чернігова. Серед його дописувачів бачимо багатьох науковців з цього міста, які оприлюднювали свій творчий доробок на сторінках "Літератури та культури Полісся": В. О. Дятлов (проблеми історіографії світової та вітчизняної історії), О. Б. Коваленко (широкий спектр питань вітчизняної історіографії та археографії), В. П. Коваленко, О. Є. Черненко, Ю. М. Ситий (всі троє – археологічні дослідження Чернігово-Сіверщини), Т. П. Демченко, І. І. Еткіна (обидві головну увагу приділяють подіям Української революції 1917–

1921 рр.), А. М. Острянюк (діяльність Ніжинської вищої школи та її видатних представників), Д. В. Казіміров, С. А. Токарев (суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток Лівобережжя України в період Гетьманщини) В. В. Співак (історія української духовної культури доби Гетьманщини), І. М. Ситий (музеєзнавство, археографія та архівний пошук матеріалів козацької доби), В. М. Пилипенко (військово-політична історія України в козацький період), О. С. Гейда (проблеми історії української культури нового часу), Л. І. Зеленська (родина Білозерських-Кулішів), Д. К. Гринь (соціальна історія України в радянський період), В. М. Шевченко (соціально-економічна історія Лівобережної України нового часу), О. В. Кухарук (військово-політична історія України нового та новітнього часу), Н. П. Слобожаніна (історична регіоналістика Чернігівщини, краєзнавство), О. Г. Воронко (історична демографія України в радянський період), Я. Л. Волерт (археографія та архівний пошук матеріалів доби Гетьманщини, краєзнавство) тощо.

Проблеми у розвитку вітчизняної науки, на жаль, відбилися й на долі вже визнаного журналу. В останні роки відчувається істотне зменшення притоку історичних матеріалів до публікації в "Літературі та культурі Полісся". Попри все можна стверджувати, що розвиток журналу не припиняється. Свідченням його міжнародного визнання стала реєстрація у відомій науковій базі COPERNICUS у 2018 р.

Отже, за 30 років своєї діяльності журнал пройшов складний і тернистий шлях. Він отримав визнання не лише в Україні, але й за її межами. Вітаючи журнал з цим чудовим ювілеєм, хотілося б побажати йому продовження розвитку, а його невтомному редактору Григорію Васильовичу Самойленку міцного здоров'я, життєвих сил і енергії та многая і благая літа!

Y. M. Luniak

Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of History of Ukraine,
Nizhyn Mykola Gogol State University
e-mail: lunyak@ua.fm

History of Ukraine in the pages of the journal "Literatura ta kultura Polissia (Literature and Culture of Polesie)" (1990–2020): to the 30th anniversary of its publication

The article provides a detailed analysis of scientific publications on the history of Ukraine, placed on the pages of the journal "Literatura ta kultura Polissia" (Literature and Culture of Polesie) since the publication of this journal to the present time, that is, from 1990 to 2020. The main tendencies of historical publications are revealed, as well as the main directions of scientific interests of its authors. The important contribution to

the creation and development of this journal of Doctor of Philology, Professor of the Gogol Nizhyn State Pedagogical Institute (later – Gogol Nizhyn State University), Dean of the Faculty of History and Philology Hryhorii Vassyliovych Samoylenko was noted. The main milestones in the history of the journal for 30 years are indicated.

Key words: *Hryhorii Vassyliovych Samoylenko, journal, "Literatura ta kultura Polissia" ("Literature and Culture of Polesie"), History of Ukraine.*